

A TANÍTVÁNYOK VAKSÁGA MÁRK EVANGÉLIUMÁBAN*

Joseph B. Tyson, Southern Methodist University

I.

A tanítványok vakságát általában Márk evangélista elgondolásának és a „messiási titok” részének tekintik. WILLIAM WREDE 1901-ben kijelentette, hogy a „messiási titok” Márk evangéliumában az evangélista tényértelmezése, amely szerint Jézust földi élete során nem fogadták el Messiásként, csak halála és feltámadása után. WREDE szerint a történelmi tények alapján Jézus nem hirdette magát Messiásnak, csupán tanítványai; ezt Márk természetesen nem mondhatta ki közvetlenül, ezért a hallgatást szándékos titoktartásként magyarázza. Ehhez az egyik kulcsot a 4. fejezetben, a példázatok céljának magyarázatánál találjuk, amelyhez a Mk 9,9 az alappillér. Jézus példázatainak alapvető célja az volt, hogy elrejtse természetének titkát. A gonosz lelkek felismerik Jézus természetét, de Jézus megparancsolja, hogy hallgassanak. A tanítványok részben megértik, hogy kicsoda Jézus, de Jézus nekik is előírja, hogy hallgassanak. A zsidó hatóságok ellenségeskedése és szembenállása azzal a feltételezéssel könnyen magyarázható, hogy Isten szándékosan vakította meg őket Jézus igazi mivoltával kapcsolatban.

Márk három szinten dolgozza ki elméletét:

- 1) A gonosz lelkek felismerik Jézust, de hallgatniuk kell.¹
- 2) A tanítványok részben felismerik Jézust, de nekik is hallgatniuk kell.²
- 3) A zsidó hatóságok, mivel (már) vakok, nem ismerik fel Jézust.³

* JOSEPH B. TYSON, „The Blindness of the Disciples in Mark”, *Journal of Biblical Literature* 80 (1961) 261–268. Fordította: Shalagala Rajesh SDB. ¹

¹ Vö. Mk 1,23–25,34; 3,11–12; 5,6,7; 9,20.

² Mk 7,35; 8,30; 9,9.

³ Vö. főleg Mk 4,12.

A második szint ragadja meg figyelmünket. A tanítványok parancsba kapják, hogy hallgassanak, de ismereteik Jézusról hiányosak, vakságuk és szívük keménysége miatt.⁴ Sőt, a tanítványok hiányos ismerete Jézusról igazából Jézus igazi mivoltának félreértése. Amikor az eseményeket közlőről vizsgáljuk Márk elbeszélésében, ahol a tanítványok nem értik Jézust, akkor tűnik fel, hogy ez az elem tulajdonképpen nem része a messiási titok motívumnak. Nem arról van szó, hogy a tanítványok felismerték Jézus igazi mivoltát, és akkor tiltja meg nekik, hogy beszéljenek róla, hanem arról, hogy alapvetően tévesen gondolkodnak róla.

Sok eset bizonyítja a tanítványok vakságát: nincs bennük megértés, amikor Jézus lecsendesíti a tengert (4,41), amikor Jézus jóllakat ötezer embert (6,52), nem értik Jézus viszonyulását a gyerekekhez (10,13köv.), mondását a gazdagok mennyek országába való bejutásáról (10,23), és jellemző módon a példázatokot is képtelenek értelmezni (4,1–20.33köv.).

A tanítványok tévedése azonban elsősorban Jézus szenvedéséről szóló hármasként jövendöléséhez kapcsolódik. Ennél a pontnál célravezető, ha megvizsgáljuk a három jövendölés tartalmát.

A szenvedésről szóló első jövendölés (Mk 8,31–33) szorosan kapcsolódik Péter vallomáshoz (8,27–30). Ez az első utalás arra, hogy a tanítványok Messiásnak sejtik Jézust. Az egész elbeszélésben Péter a szóvivő, aki a többiek nevében is megszólal. Noha nem világos, hogy Jézus elfogadja-e Péter vallomását, de azonnal elkezd szenvedésének szükségességéről beszélni. Ezen Péter nemcsak meglepődik, hanem fel is háborodik. Jézus nagyon kemény szavakkal dorgálja meg Pétert, egyenlővé téve nézőpontját a Sátánéval.

A szenvedésről szóló második jövendölés (9,30–32) lényegében ugyanaz, mint az előző (Mk 8,31–33). A jövendölést követő mondat: „Azok nem értették ezt a beszédet, de nem merték őt megkérdezni.” A következő szakaszban a tanítványok saját nagyságukról tanakodnak, ami alkalmat ad Jézusnak, hogy az igazi nagyságról beszéljen.

A harmadik jövendölés (Mk 10,32–34) lényegében szintén megegyezik az előzőekkel, eltekintve attól, hogy sokkal részletesebb. A szakasz nem mond semmit a tanítványok félreértéséről, a következő elmeséli Jakab és János kérését, akik tekintélyes helyet szeretnének a Jézus alapította királyságban.⁵

⁴ Mk 6,52; 8,17.

⁵ Vö. VINCENT TAYLOR, *The Gospel According to St. Mark*, 436köv. Bár TAYLOR nem talál okot, hogy az első két jövendölés történetiségében kételkedjen, úgy gondolja, hogy azok szoros kapcsolatban állnak a márkai szenvedéstörténettel, de a harmadik jövendölést „*vaticinium ex eventu*”-nak tekinti, vagyis megtörtént eseményen alapuló „jövendölésnek”.

A szenvedésjövendölésekben Márk nem csak arra utal, hogy a tanítványok félreismerték Jézus igazi mivoltát, hanem arra is, hogy a félreértés kétféle:

- 1) nincs elképzelésük Jézus szenvedésének szükségességéről;
- 2) nincs elképzelésük a közösségen belüli saját helyzetükről.

Tehát a lényeg a következő: Márk nem azt akarja bemutatni, hogy a tanítványok megértették, hogy Jézus a Messiás, de a tiltás miatt nem hirdették, hanem hogy a tanítványok teljesen félreértették Jézus messiási mivoltát, mert nem úgy látták, mint szenvedő messiást, hanem mint királyi messiást, aki előnyben és jótéteményekben fogja részesíteni őket.

II.

Vizsgáljuk meg a tanítványok kétféle félreértését annak érdekében, hogy pontosan lássuk, mit szeretne mondani Márk evangélista. Az csak az egyik tényező, hogy Márk azt a tényt szeretné bemutatni, hogy Jézust nem értették meg földi élete során, mint Messiást. De nem úgy tűnik, mintha ez lenne a fő szempont. Márk inkább annak ábrázolására törekszik, hogy a tanítványok nagyon félreértették Jézus helyzetét. Miért állítja ezt Márk? A legvilágosabb válasz az, hogy Márk tud a saját és a tanítványok nézőpontja között fennálló jelentős különbségről.⁶ Márk szerint a tanítványok Jézus messiási mivoltának értelmezése téves. Ha a Mk 9,9 azt jelzi, hogy a tanítványok csak a feltámadás után kezdték el hirdetni Jézus messiási mivoltát, akkor a szenvedésről szóló jövendölések arra utalnak, hogy milyen jellegű messianizmust értettek és hirdettek.

Igehirdetésük két fontos elemet tartalmaz:

1. Az igehirdetés (Márk szerint) nem veszi számításba a szenvedés *szükségességét*. Az események Márk-féle ábrázolása világossá teszi, hogy a tanítványok igazából nem látták előre Jézus szenvedését és halálát. Elmenekültek a helyszínről. Péter pedig letagadta Jézussal való kapcsolatát. Az utalások Márk evangéliumában mind azt valószínűsítik, hogy a tanítványok nem tudtak Jézus közelgő haláláról.⁷ Valóban nem várták Jézus halálát, mert nem figyelmeztették őket. Ez valószínűleg azt jelenti, hogy a szenvedésről szóló jövendölések Márknál csupán mesterségesek és nem mutatnak semmi hasonlóságot

⁶ Vö. ALFRED KUBY, Zur Konzeption des Markus-Evangeliums, ZNW 49 (1958) 52–64. KUBY ebben a cikkében azt állítja, hogy Márk evangéliuma két részre osztható. Az első (1,1–8,21) a tanítványokkal foglalkozik, akik szeretnék megérteni, kicsoda Jézus. A második (8,22–14,72) a félreértéssel foglalkozik, vagyis hogy a tanítványok nem képesek megérteni, hogy a Messiásnak szenvednie kell.

⁷ Főleg az a megjegyzés az evangéliumban, miszerint a vezető tanítványok a letartóztatás előtt elaludtak (Mk 14,32–42), Jézus letartóztatásánál pedig elmenekültek a helyszínről (14,50).

a hiteles történettel. Egyáltalán ennél többet jelenthet-e? Jelentheti vajon azt, hogy Jézus halála és feltámadása után a tanítványok sem értették meg a szenvedés mélyebb értelmét?

A legnehezebben védhető álláspont, hogy a tanítványok nem értették meg Jézus szenvedésének szükségességét, és pedig azért, mert hogyan hirdethették volna Jézus messiási mivoltát anélkül, hogy halálát valamiféleképpen ne értelmezték volna. Hogyan lehet egy megfeszített bűnöző a világ üdvözítője? Ez jelentős akadályt jelentene a keresztény igehirdetésben. A keresztény igehirdető már az elején szembe találná magát ezzel az akadállyal, és az új tanítás elfogadtatásának érdekében szükségesnek tartaná, hogy megmagyarázza a halál kapcsolatát a messiási eszmével. Ám ez nem olyan nagy probléma, amilyenek látszik, hiszen a tanítványok kezdettől fogva nem csupán a halált hirdették, hanem a feltámadást is. A feltámadás az egyetlen szükséges válasz. Amennyiben hitelesnek tartjuk Péter igehirdetését az ApCsel 2. fejezetében, az éppen ezt a megközelítést képviseli. „Isten Úrrá és Krisztussá tette őt, azt a Jézust, akit ti keresztre feszítettetek.” Itt nem látható semmilyen törekvés arra, hogy Jézus halálának szükségességét magyarázza, azt egyszerűen történeti tényként kezeli, amely a zsidó hatóságok kegyetlenségét és ostobaságát szemlélteti. Nincs utalás arra, hogy a halál szükséges a messiási mivolthoz. Éppen az ellenkezője bizonyul igaznak. Jézus a Krisztus, nem a halál miatt, hanem a halál ellenére. A feltámadás válaszol minden kérdésre.⁸

Azzal, hogy Márk evangélista a tanítványok e fogyatékoságára figyelmeztet minket, bizonyos mértékben elítéli őket. Márk egészen világosan látja Jézus szenvedésének és halálának szükségességét, a tanítványok azonban nem. Úgy látszik, hogy Márk tudatában van annak, hogy a keresztény hagyományba olyasmit vezet be, ami nem volt része a tanítványok igehirdetésének. Nem szükséges eltávolodnunk Márk nézőpontjának alapjától sem. Márk és Pál akár azonos szempontokat képviselnek, akár nem, látható, hogy mindketten nagyon fontosnak tartják Jézus halálának szükségességét.

2. Amikor a tanítványok félreértésének második elemére térünk át, egészen világossá válik, hogy Márk Jézus messiási mivoltával kapcsolatban saját nézőpontját kétség kívül a tanítványokétól eltérőnek tartja. Arra a tényre irányítja a figyelmet, hogy a tanítványok nem értették meg, milyen volt kap-

⁸ Az a tény, hogy Lukács elmeséli Fülöp történetét, amelyben Jézus halálát Deutero-Izajás segítségével értelmezte, nem elegendő ok ahhoz, hogy eltérjünk ettől az állásponttól. A kérdés egyszerű: lehetséges-e, hogy a tanítványok a halál megmagyarázása nélkül beszéltek Jézus messiási mivoltáról? A válasz az, hogy az ApCsel első fejezeteiben ez a lehetőség nyitott: a tanítványok hirdethették az ígét úgy, ahogy Márk gondolja, hogy hirdették. Ezen túlmenően Pál képviseli ezt az álláspontot, legalábbis részben, amikor arról beszél, hogy Jézus „a szentség Lelke szerint, a halálból való föltámadás által Isten hatalmas Fiával rendeltetett” (Róm 1,4).

csolatuk a közösséggel. Márk írásában ez részét képezi a szenvedésről szóló második és harmadik jövendülésnek. A második jövendölést követi az a beszámoló, mikor a tanítványok Isten országában saját majdani viszonylagos nagyságukról társalogtak (Mk 9,33–37). Ez megerősíteni és illusztrálni látszik 9,32 kijelentését, ahol Márk elmondja, hogy a tanítványok nem értették meg Jézus közelgő halálát. Hasonlóan, bár a szenvedésről szóló harmadik jövendülésben nincs direkt kijelentés, a mondást Jakab és János kérése követi, hogy kapjanak előkelő helyet, amikor Jézus országa eljön (10,35–45). A szenvedésről szóló harmadik jövendülés elgondolásában párhuzamos a másodikkal, de tartalmában nem. Mindkét jövendölést olyan elbeszélés követi, amelyben a tanítványok saját fontosságukról vitatkoznak.

Bármiféle történelmi esemény rejtőzik is az elbeszélés mögött, az a fontos, hogy felfedezzük azt az okot, amiért szerepel Márk evangéliumában. Úgy tűnik, ez az ok az, hogy az evangélista úgy érzi, a tanítványok Jézust pompás, felséges messiásnak vélték, ez azonban egyszerűen félreértés. A rang kérdése a tanítványok között csak abban az esetben merülhetett fel, ha Jézust felséges és királyi messiásként látták. Márpedig Márk szerint a tanítványok éppen így tekintettek Jézusra.⁹

Hozzáfűzhetjük: így gondolkodtak a tanítványok Jézus halála előtt, de vajon ez a gondolkodás megmaradt azután is? Az első dolog, ami itt leszögezhető, hogy semmi sem áll rendelkezésünkre annak bizonyítékeként, hogy az első tanítványok nem így gondolkodtak. Igaz, hogy Jézus földi élete során nem játszott messiási szerepet, de most ő a Krisztus és hamarosan visszatér, hogy megalapítsa országát.¹⁰ Ezt megerősítendő: a jeruzsálemi egyházban létezett egyfajta családi dinasztia szerinti berendezkedés, amely Jakabbal, Jézus testvérével kezdődött, majd – HEGESZIPPOSZ-nak EUSZEBIOSZ által megőrzött tanúsága szerint – Jakab unokatestvérének adódik tovább (Simeon, Kleofás fia),¹¹ akit kivégeztek, mert Dávid házából származott.¹² EUSZEBIOSZ feljegyzi 15 tagját ennek a családnak, akik jeruzsálemi „püspöki” tisztséget birtokoltak.¹³

⁹ Vö. VINCENT TAYLOR, *The Gospel According to St. Mark*, 438köv. TAYLOR védelmezi Mk 10,35–40 történetiségét azon az alapon, hogy a közösség nem kreálna olyan történetet, amely leírhatja a tanítványokat. Bárhogy legyen is, itt az a lényeg, Márk tudatában van, hogy nemcsak Jézus életében, hanem az ősegház életében is bizonyos tanítványok úgy érezték, hogy ők nagyobb hatalmi pozícióra hívatottak. Ez Márk szerint Jézus messiási mivoltának félreértésén alapul.

¹⁰ Lukács bizonyára tisztában van ezzel, amikor az ApCsel 1,6–7-ben a Feltámadt Krisztus helyreigazítja a tanítványokat, akik azt várták tőle, hogy most „állítja helyre Izrael királyságát”.

¹¹ EUSZEBIOSZ, *Egyháztörténet*, 3,11,1.

¹² EUSZEBIOSZ, *Egyháztörténet*, 3,32,3.

¹³ EUSZEBIOSZ, *Egyháztörténet*, 4,5,3–4.

Minden utalás arra mutat, hogy ennek az egyháznak a kereszténysége, amely magában foglalta az eredeti apostoli csoport többségét, enyhén módosított zsidó formát öltött magára. Pál apostol velük folytatott vitái sok mindent feltárnak számunkra a jeruzsálemi kereszténységről, különösen két dolgot: 1) létezett egyfajta harc a hatalomért, amely ki akarta zárni Pált, ill. bizonyos keretek közé szeretne volna szorítani, hiszen ő Jézus földi életében nem tartozott az apostolokhoz; 2) az egyház előljárói a megtérő keresztényektől elvárták a körülmetélkedést és az engedelmisséget az étkezési szabályok tekintetében.¹⁴ Jellegzetes elem a csoport gondolkodásában a meggyőződés Jézus majdani messiásságáról. Fel kell ismernünk, hogy Márk és Pál nélkül azt feltételezhetnénk, hogy a messianizmus, amiben a tanítványok hittek, királyi messianizmus volt. Ez azt jelenti, hogy ha nem léteznének más utalások, akkor más alternatívák hiányában azt hihetnénk, hogy a tanítványok számára a messianizmus nem volt más, mint az új dávidi királyság. De tény, hogy van bizonyítékunk:

1) A kezdetek kezdetétől Jézus családja kormányozta az egyházat Jeruzsálemben. Megkísérelték létrehozni Jézus családi dinasztiáját, a király visszatérésére várakozó királyi családot.¹⁵ 2) Úgy tűnik, hogy egyes tanítványoknak magas pozíciójuk volt a jeruzsálemi egyházban. Azok, akik „oszlopnak” tartották magukat (vö. Gal 2,9), megakadályozták, hogy egy „szabadúszó”, mint Pál apostol, bármilyen hatalomhoz is jusson. 3) A jeruzsálemi egyháznak feltételezhetően nem volt szándékában, hogy missziót kezdeményezzen a pogányok felé. Mit jelent a messianizmus a pogányok számára? Jézus lesz az új zsidó király, és ez csak közvetett módon gyakorol hatást a pogányok világára. Jézus messiási mivolta alapvetően csak a zsidók számára értelmezhető. 4) Tehát nem merült fel semmilyen kérdés arról, hogy abba kell-e hagyni a zsidó szokásokat. Jézus későbbi messiási mivolta még szükségessé teszi azt is, hogy folytassák a zsidó vallási elveket, olyan tisztán, ahogy tőlük telik, amíg vissza nem tér a Messiás. Azonban ne képzeljük azt, hogy Jézus tanítását nem vették figyelembe, vagy azt, hogy Jézus tanítása nem gyakorolt semmilyen hatást az egyház szokásaira. Éppen ellenkezőleg, ezek azok a tények, amelyek azt bizonyítják, hogy a jeruzsálemi kereszténység nem volt más, mint enyhén módosított

¹⁴ Vö. Gal 1–2.

¹⁵ Vö. S. G. F. BRANDON, *The Fall of Jerusalem and the Christian Church* (London, 1951). Könyvének tizedik fejezetében BRANDON kijelenti, hogy Márk evangéliumának megírását valójában Jeruzsálem eleste és a jeruzsálemi egyházi vezetőség bukása hívta életre. Ennek fényében Márk szükségesnek érezte, hogy egyértelművé tegye elhatárolódását a jeruzsálemi kereszténységtől. BRANDON itt azt mondja, hogy Márk azért utasítja el határozottan Jézus megnevezéseként a „Dávid Fia” motívumot, mert nem akarja, hogy Jézust kapcsolatba hozzák zsidó nacionalista törekvésekkel.

sított judaizmus. Az egyetlen nagyobb különbség az intenzív várakozás volt Jézus királyi messiásként való visszatérésére.

III.

Immár láthatjuk, hogyan viszonyul Márk a jeruzsálemi egyházhoz, amelynek a nézőpontját a tanítványok jelenítik meg az evangéliumban. Márk két dolognak van tudatában: 1) Jézus halála sokkal több, mint történelmi tény. Úgy érzi, üdvözítő jelentősége van. Jézus „odaadja életét váltságdíjúl sokakért”.¹⁶ 2) Jézus messiási mivolta nem egyszerűen nacionalista királyi messianizmus. Éppen ezért viszonylag kevesebb figyelmet fordít a „Dávid Fia” teológiára.¹⁷ Ennek megfelelően arra a tényre összpontosítja figyelmét, hogy Jézus családjának fogalma sem volt Jézusról és nem kis ellenségességet tápláltak irányába.¹⁸ Ezért Márk kétszer is elmondja azokat az eseményeket, ahol a tanítványok nevetségesen versengenek egymással valamiféle kifejezett vagy átruházott hatalomért. Márk azonban ismer olyan messiási nézőpontot, amely egészen eltér Jézus eredeti tanítványainak és Jézus családjának nézőpontjától. Azzal is tisztában van, hogy saját nézőpontja bizonyos értelemben szemben áll az eredeti szemtanúkéval. Márk azt is belátja, hogy olvasói tudatában vannak ennek a konfliktusnak, és ezért valamilyen magyarázatot kell adnia rá. A magyarázata az, hogy a tanítványok nem értették meg Jézust, bár ő többször is ki akarta ezt fejteni számukra.

Amennyiben helyes, hogy Márk messianizmusról vallott nézete eltér az első tanítványokétól, akkor azt is meg kell kérdezni, hogy honnan származik a későbbi felfogás. Több lehetőség kínálkozik:

1. Nagyon valószínű, hogy Pál befolyásolta Márkot. Most nem kívánjuk az összes régi *pro és kontra* érvet elővenni Pál Márkra gyakorolt hatásáról, azonban a következőkre jutottunk: Márk Jézus halálának jelentőségét sokkal mélyebben értelmezi, mint tették azt Jézus saját tanítványai. Bár nem vagyunk birtokában a teljes képnek az őskereszténység történetéről, de az mindenképpen tükröződik, hogy Pál is nagyra értékelte Jézus halálának szükségességét. Talán mások is, de főként Pál. Másodsorban, Márk nem sokra tartja az apostoli hatalmat, illetve nem becsüli sokra azokat, akik a jeruzsálemi egyház nézőpontját képviselték. Ismét elmondható, hogy nincsen teljes, átfogó képünk a korai kereszténységről, de az egészen biztos, hogy ha volt valaki, aki vitába szállt a jeruzsálemi egyházzal, az Pál volt. Nem az a fontos, hogy vajon

¹⁶ Mk 10,45.

¹⁷ Ami azt illeti, egyenesen visszautasítja a „Dávid fia” teológiát a 12,35–37 versekben.

¹⁸ Vö. Mk 3,21,31–35; 6,2,3.

létezik-e bármilyen történelmi kapcsolat Pál és Márk között, hanem az, hogy Márk Pál oldalára állt a jeruzsálemi „oszlopok” hatalmának megkérdőjelezésében. Elegendő információnk van, hogy fenntarthassuk a lehetőségét – ha nem a valószínűségét – annak, hogy Pál hatása volt az, ami arra a meggyőződésre vezette Márkot (és a Márk által képviselt csoportot), hogy belássa Jézus halálának üdvözítő jelentőségét és megkérdőjelezze az apostolok tekintélyét.

2. Lehetséges, hogy Márk inkább a galileai, és nem a jeruzsálemi kereszténységet képviseli. Itt nyilvánvalóan ERNST LOHMEYER tanulmányaira hagyatkozunk, aki azt állítja, hogy a galileai keresztény egyház krisztológiájának alapja az „Emberfia” krisztológia volt, míg a jeruzsálemi egyház krisztológiája a „Dávid fia” krisztológia. LOHMEYER meggyőző módon érvel amellett, hogy Márk a galileai hagyományt képviseli.¹⁹

3. Több mint valószínű, hogy a nézeteltérés oka az volt, hogy Márk nagyra értékelte a pogány missziót. Nyilvánvalóan a pogány misszió felértékelése magában foglalta a Pál iránti elismerést is, aki *par excellence* a pogányok apostola. De Márk nem nem elégszik meg ennyivel. Számára Jézus sokkal több, mint a zsidók egy nacionalista Messiása. Ez a Messiás jelentőséggel bír az egész világ számára és jelentősége nem korlátozódik arra, amit szinte ráerőltetnek Jézus rokonai vagy barátai. Márk nyilvánvalóan annak az egyháznak a nézőpontjából ír és annak szemléletét képviseli, amely hamarosan a kereszténység vezető egyházává válik. Valóban, nem sokkal Márk után a római egyház a többi keresztény egyház vezetője lesz. Bizonyos értelemben Márk evangéliuma kihívást jelent a jeruzsálemi egyház tekintélyével szemben, amely legalábbis Pál idejében és valószínűleg a rákövetkező néhány éven keresztül szinte megkérdőjelezhetetlen tekintélyt gyakorolt a többi egyház fölött. Márk kihívást jelent ezen egyház és vezetői számára, nem csak hatalmukkal, de teológiájukkal szemben is. Az a tény, hogy Márk szükségesnek érzi, hogy vállalja ezt a kihívást, arra mutat, hogy a tanítványok már az ő idejében is jelentős tiszteletet, sőt tekintélyt élveztek.²⁰

Összefoglalásként elmondhatjuk, hogy Márk tudatosan nem ért egyet az eredeti tanítványokkal két fronton: 1) Egyrészt úgy érzi, hogy a tanítványok szűk látókörűek Jézus messiási mivoltával kapcsolatban, amivel együtt jár saját pozíciójuk felfuvalkodott értelmezése. 2) Továbbá szerinte a tanítványok nin-

¹⁹ *Galiläa und Jerusalem*, 26–35.

²⁰ Ez a nézőpont nem igényli, hogy az evangélium keletkezési idejéről beszéljünk, bár ezeket a kérdéseket figyelembe kell venni a keltezésnél. Bár minden valószínűség szerint a jeruzsálemi egyház-közösség megszűnt létezni 70 után, tekintélye azonban nem szűnt meg azonnal. Idézett művében BRANDON azt feltételezi, hogy Márk evangéliuma kísérlet azt elmondani, hogy a keresztény egyház immár a jeruzsálemi vezetőség nélkül fog működni.

csenek kellően tisztában Jézus halálának jelentőségével. Ennek fényében állítható, hogy Márk pontosan úgy akarta lezárni evangéliumát, ahogy most a kezünkben tartjuk (vö. Mk 16,8). Még a feltámadást sem értették meg Jézus társai. Abban a helyzetben voltak, hogy láthatták és hirdethették, mégsem mondtak senkinek semmit, hiszen bátorságuk megfogyatkozott. Bár Márk csak három asszonyt említ az üres sírnál, bizonyára a tanítványokra is gondolt, ahogy a Mk 16,7 arra rámutat. Ezen felül jelentőségteljes az, hogy Márk nem ír arról, hogy a Feltámadott Jézus megjelenik a tanítványoknak. Ez az evangélium tetőpontja. Bár Márk előretekint a „tanítványok és Péter” valamiféle tapasztalatára, nem ők voltak az elsők, akik hírt kaptak Jézus feltámadásáról.

Milyen szokatlanul zárul a legkorábbi evangélium és ugyanakkor mennyire megfelelő és jelentőségteljes ez a zárás Márk fő törekvését tekintve, hogy felhívja a figyelmünket: a tanítványok elégtelennek bizonyultak a keresztény örömhír megértésére és hirdetésére!

